

INTERVIEW

Contra Kant. Herwinnen ruimte voor transcendentie, **Emanuel Rutten**; uitg. KokBoeken-centrum; 174 blz.; € 17,99

De christenfilosoof dr. Emanuel Rutten ziet een omslag: de scherpe kantjes van het nieuwe, rabiate atheïsme beginnen af te vlakken. „Het atheïsme is een wereldbeeld in crisis. Ik heb nog nooit één goede claim gehoord dat God niet bestaat.”

■ Klaas van der Zwaag

Dr. Emanuel Rutten, christenfilosoof aan de Vrije Universiteit, neemt de handschoen op tegen Immanuel Kant. „Zijn argumenten wijzen uit dat hij in feite de grondlegger van het positivisme is, dat onze westerse cultuur is gaan beheersen. Hij heeft het positivisme van een wijsgerige grond voorzien en respectabel gemaakt.” beeld RD, Henk Visscher

„De scherpe kantjes van het nieuwe atheïsme vlakken af”

Rutten is een spraakwaterval, boordevol enthousiasme voor zijn vak. Hij houdt graag lezingen in onder meer filosofische cafés en dat moet er ongetwijfeld levendig aan toegaan. Hij is christen én filosoof en verrast hardnekkige seculieren met zijn onbevangen stellingen over God en geloof. Zelf is hij naar eigen zeggen vanuit een arrelieuze wereld tot geloof gekomen, door gewoon eerlijk filosofisch te redeneren. „Ik heb het geloof omarmd als het meest adequate redelijke wereldbeeld.”

Rutten schreef diverse boeken, onder meer „En dus bestaat God”, samen met Jeroen de Ridder, evenals Rutten docent aan de filosofische faculteit van de Vrije Universiteit Amsterdam. Twee jonge christenfilosofen die flink aan de weg timmeren. Rutten

verraste recent het lezerspubliek door zijn aanval te richten op een van de grootste filosofen van alle tijden, Immanuel Kant. Emanuel contra Immanuel – je moet maar durven. In zijn boek „Contra Kant. Herwinnen ruimte voor transcendentie” pleit hij hernieuwde aandacht voor de buitenzintuiglijke wereld.

Wat is het probleem met Kant?

„Kant heeft gezegd: Alles wat zich buiten het zintuiglijke bevindt, dus ook God en de hele metafysica –om dat woord maar eens te gebruiken– daarover kunnen we niets weten. We kunnen erover speculeren, mogen morele oordelen geven, alles mag, behalve kennis. Dat is verboden. Want Kant zegt dat we alleen kennis van de werkelijkheid hebben via de zintuiglijke waarneming. Maar waarom zou het verstand een slaaf zijn van de zintuigen?

Ik vind het onbevredigend omdat ik de intuïtie heb dat die rede autonoom is, een onafhankelijk, vrij vermogen. Er moet een diepe, intieme verwantschap zijn tussen ons denken en de werkelijkheid."

Maar Kant leerde toch ook de autonomie van de rede?

"Ja, maar niet voor de kennis, want als het om de kennis gaat, dan mag het verstand alleen maar de binnenkomende zintuigelijke prikkels oppakken en aan het bewustzijn presenteren. Het verstand wordt daarmee gereduceerd en versmald tot een vermogen dat alleen die prikkels opvangt. Daar sta je dan als verstand. Zodra je autonoom gaat denken, is er geen sprake van kennis."

Kant zegt dat hij plaats wilde maken voor het geloof. Daar is toch niets mis mee?

"Kant schept echter een tegenstelling tussen geloof en weten. Natuurlijk is er heel veel wat we niet kunnen weten en wat louter een domein blijft voor het geloof. Denk alleen al aan allerlei openbaringswaarheden, de eigenschappen van God. Maar er is een aantal zaken die we geloofsclaims noemen, zoals dat God bestaat en dat God de wereld heeft geschapen. Dat zijn metafysische claims, zaken die wij werkelijk kunnen weten. Dan heb je een kennisleer nodig, waarbinnen dat verantwoord taalgebruik wordt. De argumenten van Kant wijzen uit dat hij in feite de grondlegger van het positivisme is, dat onze westerse cultuur is gaan beheersen. Hij heeft het positivisme van een wijsgerige grond voorzien en respectabel gemaakt."

Gevolg is een plat wereldbeeld en vergelijkbare wetenschapsopvatting?

"Ja, meten is weten. Er staat hier dus veel op het spel. Kant heeft een enorme impact gehad. Maar zijn argumenten falen gewoon, stuk voor stuk. Ik heb ze gedetailleerd gefileerd. Een van zijn argumenten is: als ons verstand los van de waarneming gaat redeneren, dus vrij gaan denken, dan kom je uit op tegenspraken, zogenaamde antinomieën. Dan kun je zowel bewijzen dat de wereld een begin heeft alsook dat hij die niet heeft. Dat is een paradox. Daarom zegt Kant: Niet doen, blijf bij de waarneming. Ik ben tot de ontdekking gekomen dat die bewijzen totaal in elkaar storten. Dus er is helemaal geen paradox."

Wat is uw alternatieve kennisleer dan?

"Wat wij waarnemen, is altijd de wereld zoals wij die waarnemen én denken. Bij Kant is dat laatste afwezig. Mijn kennisleer

„Ik heb het geloof omarmd als het meest adequate redelijke wereldbeeld”

is dus ruimer en inclusiever dan de kantiaanen waarnemingswereld. Tegelijkertijd neem ik Kant kwalijk dat hij meent op een archimedisch punt te staan en te weten hoe het werkelijk zit. Hij schrijft dingen op die verdergaan dan ervaringskennis. Ik radicaliseer Kant, ik pak door. Hij houdt halverwege op, hij had ruimer moeten denken. Waarom de waarneming op een troon? Alles mag voor mij weer kennis heten, maar uiteraard wel binnen de wereld zoals die tot ons komt, die ik "de wereld voor ons" noem."

Kant wilde een boedelscheiding tussen geloof en weten om God te 'redden'.

"Daar ben ik een tegenstander van. Er is één wereld en daarin komen geloof en weten samen. Het theistische wereldbeeld is voor mij een perfect redelijk wereldbeeld. Dat wereldbeeld mag met recht kennis heten. Daarnaast is er genoeg ruimte voor mysterie, mystiek, het raadsel van God. Ik zeg niet we alles kunnen weten of dat we het wezen van God rationeel kunnen uitputten. God blijft grotendeels een mysterie. Ik ben geen schrale rationalist. Kant wilde plaatjes maken voor het geloof, maar hij deed dat door het kind met het badwater weg te gooien. Ik wil alles, geloof én kennis. Het is voor mij totaal redelijk om in het bestaan van God te geloven."

Vertegenwoordigt u daarmee niet een uniek standpunt tegenover de huidige wetenschap?

"Zo lijkt het wel. De huidige wetenschap zegt: Er is geen kennis van het bovennatuurlijke. Ook de

„Moderne mens kan in God geloven zonder zijn verstand op te hoeven geven”

theologen zijn kantianen geworden. Toch houd ik er ook aan vast dat we geen onfeilbare onmidellijke en rechtstreekse toegang tot het absolute hebben. We zijn mensen, we zijn geen goden. Dit moet voor ons genoeg zijn."

Uw wereldbeschouwing is theïstisch?

"Ik ben christen, maar in metafysische zin is mijn wereldbeeld theïstisch. Daarmee bedoel ik: de grond van de wereld is God, bewustzijn, geest, niet materie. En ik argumenteer dat met een antikantiaanse kennisleer."

Het atheïsme lijkt nog steeds de vigerende wereldbeschouwing in het publieke debat. Stefan Paas, Rik Peels, René van Woudenberg en Jeroen de Ridder roeren zich flink. Redden zij zich in het huidige atheïsmedebat?

"Ik voor mijzelf laat zien dat het christelijke, theïstische wereldbeeld buitengewoon redelijk is. De argumenten voor het atheïsme falen echt. Richard Dawkins is allang achterhaald. We kunnen God niet bewijzen. Bewijzen doen we alleen in de wiskunde, maar niet in de filosofie. Maar we kunnen wel plausibel maken dat de uitspraak dat God bestaat buitengewoon redelijk is, sterker nog: de meest redelijke, meest waarschijnlijke positie is. Daarom is het theïsme het meest redelijke en waarschijnlijke wereldbeeld."

Maar er is ook een andere, meer augustiniaanse traditie: geloof zoekt inzicht. Je begint met geloof, en vervolgens gaat de rede het geloof verdiepen.

"Als je eenmaal gelovig bent, dan kun je uiteraard verder dat geloof op een intellectuele wijze uitwerken en zoeken naar een samenhangend wereldbeeld. Dat is een manier om christelijke filosofie te bedrijven, maar je kunt ook op onafhankelijke gronden juist door wijsgerige doordenking tot geloof komen. Dat is mijn weg geweest. Mijn filosofie gaat aan het christendom vooraf."

Vanuit denken tot God komen, ziet u daarin ook iets van Calvin's idee van gevoel voor de Godheid, een "sensus divinitatis"?

"In de menselijke ziel zit voor mij absoluut een sensus voor God, maar het gaat erom: ben jij er ontvankelijk voor? Laat je dat licht schijnen of niet? Argumenten zijn dan belangrijk om een intellectueel klimaat te scheppen waarin het geloof in God weer als een redelijke optie wordt gezien en waarin mensen ook weer meer bereid zijn om er zich voor open te stellen, zonder dat ze bang hoeven zijn dat ze intellectuele zelfmoord plegen."

Zwart op wit

Rubriek met niewtjes uit de boekenwereld

■ Redactie: Rudy Ligtenberg

Verhalen onder de neus

De Boekenweek (7 tot 15 maart) is een commercieel gebeuren. Natuurlijk doen uitgeverijen en boekhandels er alles aan om het lezen te bevorderen (een prijzenswaardig ideaal), maar uiteindelijk gaat het om de "propaganda van het Nederlandse boek". Er moet wel een boterham mee worden verdiend.

Vandaar dat ook andere marktpartijen een graantje proberen mee te pikken. De NS is al langer sponsor van de Boekenweek, want treinen en lezen gaan prima samen. Dit jaar heeft ook opticienketen Eye Wish zich gemeld als partner van Boekenweekorganisator CPNB. Begrijpelijk, want om goed te kunnen blijven lezen is een bril op den duur onmisbaar.

Opmerkelijker is dat maaltijdbezorger Deliveroo in de Boekeweek het lezen onder de aandacht brengt. Deliveroo kwam met zogenoemde "#dinnerstories" voor met name jongeren en millennials. Klanten die in de Boekenweek via Deliveroo een pizza bestellen bij een vestiging van Sugo, ontvangen gratis het verhaal "Romeo & Margherita" van James Worthy: een verhaal over pizza dat een pizza lang duurt om te lezen. „Een op de drie vindt lezen niet leuk en de helft van de scholieren leest nooit een roman of een langer verhaal", zegt Jeroen Schaling, marketing director van Deliveroo Nederland in Boekblad. „Door middel van onze dinnerstories schuiven we het verhaal letterlijk bij je onder de neus en proberen we het leesplezier te verhogen."

„Verhalen zijn als pizza voor de ziel", vindt James Worthy zelf. Goede bekost!

„Verhalen zijn als pizza voor de ziel", vindt schrijver James Worthy. beeld Wikipedia

Meer e-books uitgeleend

De populariteit van e-books groeit. Dat merken in elk geval de bibliotheken. Deze week kwam de Koninklijke Bibliotheek met de uitleencijfers van 2019. Op 31 december waren er 439.962 e-bookaccounts, een stijging van 6 procent ten opzichte van het jaar ervoor. Er werden in 2019 in totaal 3,9 miljoen e-books uitgeleend, met juli als topmaand. Per actieve account werden gemiddeld 17 e-books uitgeleend. "t Hooge Nest" van Roxanne van Iperen scoorde het best, gevolgd door "Lokaas" van Lee Child en "Café Zon & Zee" van Jenny Colgan.

De e-booklezers blijken vooral geïnteresseerd in literatuur. De helft van alle uitleningen valt in deze categorie. Ruim een kwart van de uitleningen betreft spannende lektuur. Informatieve boeken (10 procent) en jeugdboeken (9 procent) blijven daar sterk bij achter. Een selecte groep lezers kiest voor biografie of fantasyboek (beide goed voor 2 procent van de uitleningen). Poëzie is maar aan zeer weinigen besteed: gedichtenbundels maakten slechts 0,2 procent uit van het totaal aantal uitleningen.

De meeste e-booklezers (58 procent) gebruiken een app op telefoon of tablet; 40 procent leest via een e-reader. Een kleine minderheid leest op het internet.

Het is sinds 2014 mogelijk om via openbare bibliotheken e-books te lenen.